

9 maart 2022

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

**Ad en dan naar een bacheloropleiding... of is het volgende beter:
Ad en daarna een Bachelor behalen...**

In nummer 200 hebben we allerlei verwachtingen voor 2022 op een rijtje gezet. Dat hebben we gedaan in de hoop dat 'men' ermee iets kan doen, op een of andere nader vast te stellen wijze. Het was ook een stevige poging om meer aandacht te vragen voor een aantal relevante ontwikkelingen en dan met enige spoed. Want ja, veel gaat niet altijd vanzelf, want er zijn van dag tot dag andere zaken die nog belangrijker zijn, in onze huidige wereld. En ook binnen ons onderwijs. Dat begrijpen we. Wat betreft het onderwijs willen we dit jaar maar gewoon regelmatig een onderwerp uit onze eigen lijst pakken, om nader toe te lichten – en te actualiseren op basis van nieuwe inzichten.

Deze keer gaat het om het directe vervolgtraject als iemand een Ad heeft behaald. We hebben het dan niet alleen - en specifiek - over een voor de hand liggend resterend programma binnen een bacheloropleiding, zoals dat op basis van interne afspraken rond een verwante doorstroom het geval zal zijn bij een aanbod binnen de eigen hogeschool. Er zijn veel meer scenario's die een plek in de beschouwingen verdienen. Trouwens, wat onder 'verwant' moet en kan worden verstaan, is een onderwerp waarop we later nog een keer apart terugkomen. Wat we nu onder de loep leggen met betrekking tot het volgen van een resterend programma is hoe daarbij moet worden aangekeken tegen het doel om de graad Bachelor te bemachtigen.

Graad Bachelor versus afronden bacheloropleiding

Voor die formulering, 'het verwerven van de bachelorgraad' – en niet voor 'het afronden van een bacheloropleiding' - is niet zomaar gekozen. Het 'verwerven' betreft wat anders dan het 'instromen' bij een bestaande bacheloropleiding met het doel om die af te ronden. We lichten dit toe.

In de afspraken die gelden voor het hoger onderwijs - mede gezien de internationale kaders die ons land heeft onderschreven binnen het zogenoemde Bologna proces - staat nadrukkelijk bij de (Dublin) descriptors die bij het systeem horen, dat een bezitter van een graad in staat moet worden gesteld te kunnen doorstuderen voor een graad op een hoger niveau. De wijze waarop dit zou kunnen gebeuren, is als zodanig niet vastgelegd en wordt overgelaten aan een land zelf, mede omdat de nationale systemen van elkaar kunnen verschillen. Anders gezegd, het is aan het land om aan te geven welke routes daarbij mogelijk zijn, maar wel met inzet van de instrumenten die binnen de European Higher Education Area worden gebruikt. Naast de descriptors gaat het om het inzetten van het ECTS, dus het gebruik van credits en het hanteren de European Standards and Guidelines voor de accreditatie en kwaliteitszorg, als de meest relevante ervan.

Het belangrijkste hierbij is dat er niet wordt gesproken over de te volgen studieroute. Er kunnen meerdere leerwegen naar de bachelorgraad leiden, Hoeveel er daarvan zijn, is aan het land zelf.

Studeerbaarheid

Interessant is het om vervolgens te bezien hoe dit in onze nationale wet- en regelgeving is vertaald met betrekking tot de mogelijkheid om met een Ad door te studeren voor een Bachelor. Na de introductie van de Ad in 2006 is en wordt vastgehouden aan de weg naar de Bachelor via het gebruik van het vierjarige bachelorprogramma als 'anker', eerst als deelprogramma ervan en vervolgens door het moeten gaan doen van een 'resterend' programma binnen een bestaand en geaccrediteerde bacheloropleiding.

De huidige situatie is dat in 2018 bij het verzelfstandigen van de Ad-opleiding door de overheid na lang wikken en wegen is gekozen voor een minimale vertaling van de Bologna-afspraken. Dat betekent dat in de WHW alleen wordt gesteld dat 'in de onderwijs- en examenregeling van de associate degree-opleiding wordt beschreven welke mogelijkheden er zijn voor een aan de instelling afgestudeerde met een graad Associate degree om door te stromen naar een bacheloropleiding'¹. Dat betekent dat bij de mogelijk hiervoor in aanmerking komende bacheloropleidingen niets op dit punt dient te worden vermeld. Ook is er geen sprake van een verplichting om als hogeschool luid en duidelijk te communiceren op welke wijze een Ad'er resp. de Ad-opleiding de mogelijkheid kan invullen om zonder veel problemen bij een bacheloropleiding in te stromen. Voor een universiteit is dat overigens wel afgesproken als het gaat om het kunnen toelaten van bezitters van een Ad-diploma.

In de toelichting op de wet voor de Ad uit 2018 staat gelukkig nog wel wat meer, om helderheid te verkrijgen over de bedoelingen ten aanzien van de positionering en de doorloop naar een bacheloropleiding. De overheid doet een beroep op het gezonde verstand van hogescholen. Dat is verwoord door aan te geven dat ze zodanig te werk moeten gaan dat in het algemeen het traject Ad-Bachelor 'studeerbaar is'. Die uitspraak is te vertalen naar een aanpak waarbij de student de Ad en de Bachelor in vier jaren moet kunnen verwerven, desnoods met iets meer dan 240 punten.

Rechtsgelijkheid

De overheid heeft in 2018 niets aangepast aan de regels die in het algemeen gelden voor studenten en hogescholen, ook om het onderwijs te kunnen volgen via de Ad. Dat is in lijn met de oproep om te zorgen voor studeerbare routes en het invullen van doorlopende trajecten, in de hoop dat beide groepen er geen last van ondervinden. Er wordt op dit moment een monitor uitgevoerd en mogelijk dat hieruit naar voren komt dat er toch wel aanpassingen nodig zijn.

Je zou kunnen stellen dat de overheid uitgaat van een nadrukkelijke rechtsgelijkheid voor studenten die de ongedeelde route naar de Bachelor volgen en degenen die dit doen via de Ad. Daarbij moet dus wel worden aangetekend dat dit zonder meer van toepassing is voor inhoudelijk verwante leerwegen. Voor situaties die ontstaan door de groeiende zelfstandigheid van de Ad en het willen doorstromen naar een minder verwante bacheloropleiding is niets geregeld. Mogelijk dat de overheid eerst afwacht wat de dynamiek wordt en wat mogelijk knelpunten zijn, om op basis van die monitor te bezien wat er dient te worden 'gerepareerd'.

Met het oog op de internationale afspraken zou het zonder meer voor de hand liggen om de wetgeving aan te passen en daarbij te spreken over: '...in de onderwijs- en examenregeling van de associate degree-opleiding wordt beschreven welke mogelijkheden er zijn voor een aan de instelling afgestudeerde met de graad Associate degree om de graad Bachelor te kunnen behalen'. Daarbij gaat het dan om het doen van een stevig beroep op de instelling om dit in ieder geval intern te gaan regelen.

De overheid kan, net als bij het formuleren van de nadere vooropleidingseisen in de landelijke context, met de Vereniging Hogescholen bespreken welke bandbreedte er is bij een doorstroom, verwant en niet verwant, bij de overstap naar een andere hogeschool, om daarbij af te spreken dat het gehele traject nominaal vier jaren vraagt.

Van Ad naar B – met eigen route na de Ad

Binnen ons stelsel kan nu alleen aan die opdracht worden voldaan door als Ad'er te worden ingeschreven als bachelorstudent, om een programma te volgen dat binnen het kader en dus het beroepsprofiel van de betreffende opleiding leidt tot het slagen voor het afsluitend examen en het daarmee ontvangen van de graad Ad (+ toevoeging).

Er is dus (nog) geen optie om een Ad'er na het behalen van het diploma een programma aan te bieden met als enig doel het kunnen bereiken van niveau 6, met de graad Bachelor en een daarbij passende toevoeging als 'beloning'. Zo'n programma zou door de NVAO kunnen worden beoordeeld op basis van exact dezelfde criteria die gelden voor de vierjarige bacheloropleiding

¹ Het staat er overigens ook wat slordig. Men heeft het over 'een graad Associate degree', maar dat moet zijn 'de graad Associate degree', want er is maar één graad Ad... wel met verschillende toevoegingen. Een andere optie is het gebruiken van 'het getuigschrift van een associate degree-opleiding'.

(en zoals ook gebeurt bij het NLQF waar een aanbieder gewoon een programma kan laten beoordelen op het niveau, ongeacht de omvang van het programma, puur op basis van de leeruitkomsten).

Daarmee wordt tevens voldaan aan de eisen die worden gesteld aan het kunnen laten zien dat iemand het bachelorniveau heeft bereikt. Bij het vaststellen van de eigenheid van een bacheloropleiding wordt onder meer door de NVAO gekeken naar hetgeen aan het eind ervan te zien valt, met betrekking tot het beroepsprofiel. Dat wil zeggen dat er sprake dient te zijn van een situatie waarbij de eindtermen, de eindcompetenties en daarmee dus de uiteindelijke leeruitkomsten een afspiegeling vormen van een groep met beroepen, functies en werkzaamheden. Er is daarmee sprake van een aantoonbare relevantie voor de arbeidsmarkt, voor het deel van het werkveld dat daarmee te identificeren valt.

Het is de hogeschool zelf die verantwoordelijk is voor die koppeling, door aan te tonen dat er op dit moment en zeker voor de jaren dat de afgestudeerden aan de slag gaan, dergelijke werkveldgebieden bestaan en dat er een aantoonbare noodzaak is om via de formele weg een opleiding ervoor in de markt te zetten.

Overigens is het zo dat met de experimenten rond het inzetten van 'leeruitkomsten' die aan grote eenheden van een opleiding kunnen worden gehangen, als belangrijkste argument werd gebruikt dat er dan ook leerwegaafhankelijk valt te toetsen. De weg die een student bewandelt om competenties te verwerven, is daarmee minder relevant geworden...

240 studiepunten – algemeen – of ook minder in het hbo

We hebben in ons land te maken met regels betreffende de omvang van opleidingen, op basis van de studielast voor de gemiddelde student, in voltijd. Het aantal studiepunten is per opleiding vastgelegd, om zaken als planning en bekostiging te kunnen reguleren, net als voor het mogelijk maken van instrumenten als het bindend studieadvies en het hebben van een propedeuse.

Een bacheloropleiding in het hbo is alhier 240 studiepunten² - en in het wo 180. Die situatie past bij de internationale afspraken over de bandbreedte voor een bacheloropleiding nl. tussen 180 en 240 credits. Ons verschil komt door de vooropleidingen die ook een binair systeem representeren, met havo (vijf jaar) en vwo (zes jaar) zodat beide leerwegen naar een bachelor in die zin negen jaar omvatten.

Dat betekent dat Nederland ook best een hbo-bachelor mag aanbieden van 180 of 210 studiepunten. Dat gebeurt al voor vwo'ers en andere geschikte doelgroepen (jazeke, ook mbo'ers die een bepaalde mbo-4-opleiding hebben afgerond), om een programma van 180 studiepunten te kunnen en mogen doen³. Daarmee wordt dus simpelweg de regel doorbroken dat een hbo-bachelor aan de eis van 240 studiepunten moet voldoen, als zodanig ook apart in de wet vermeld. Dat daarmee de overheid veel onheil over zich heeft uitgeroepen en de betekenis bij het gebruik van het begrip studiepunt volledig onderuit haalt – niet altijd bij voltijd maar absoluut voor deeltijd – zullen we in een volgend LeiDocument gaan toelichten, ook in het verlengde van hetgeen in deze nieuwsbrief wordt aangekaart.

Minder dan 240 studiepunten voor doelgroepen

Kortom, het hebben van een dergelijke uitzondering als hierboven wordt genoemd, houdt in dat er ook best iets kan worden gedaan voor doelgroepen die de graad Bachelor willen verwerven en op basis van de gevolgte opleiding een specifiek traject wordt aangeboden. Het is niet als zoda-

² We melden het nog maar weer eens: Nederland kent 'studiepunten' en geen EC's of credits. Het gebruik ervan in een formele context betekent het verrichten van een onwettige handeling, binnen de nationale wetgeving. Onze studiepunten zijn afgeleid van het ECTS, de internationale afspraken over de studielast en de bandbreedte voor een 'credit'.

³ Over het mogelijk kunnen maken van deze aanpak is nog wel behoorlijk veel gesteggeld. In de wet stond eerst dat het versnelde traject voor vwo'ers (een begrip dat overigens de wet niet kent...) ook een omvang van 240 studiepunten zou omvatten. Maar dat is later teruggebracht naar 180 studiepunten – eerst nog met de mogelijkheid om in het diploma-supplement op te nemen dat het gaat om de Bachelor met een leerweg van 240 studiepunten, om internationaal geen problemen te krijgen. Die laatste optie bestaat niet meer, dus moet worden volstaan met het vermelden dat de student de bachelorgraad heeft behaald, op basis van de daarvoor geldende criteria qua niveau.

nig een versneld traject, maar meer een verkort traject (al valt over de terminologie nog wel van alles te zeggen). Het betekent eveneens dat niet meer de studielast centraal staat maar wel het geheel aan leeruitkomsten dat voldoet aan de eisen die aan niveau 6 worden gesteld door de NVAO.

Er komt namelijk ook nog iets anders bij kijken nl. dat een Ad-opleiding in ons land minimaal 120 studiepunten moet zijn, dus meer mag ook – hoewel er geen bovengrens wordt genoemd. In de internationale context is er sprake van een bandbreedte van 90 tot 120 credits, maar ook hierbij speelt mee in ons land dat het havo niet zes maar vijf jaren omvat (Vlaanderen kent bijvoorbeeld alleen maar de zesjarige route binnen het Algemeen Secundair Onderwijs, en daar kent niveau 5, het Graduaat, 120 studiepunten).

De vraag is wat de overheid van hogescholen verwacht als een Ad-opleiding 150 studiepunten zou omvatten. Speelt dan mee dat de route Ad-Bachelor minimaal 240 studiepunten moet zijn en nooit minder? Kan men akkoord gaan met een resterend bachelorprogramma van 90 studiepunten, binnen een opleiding te zien als een 'maatwerk-afstudeerrichting'? Moet er iets worden geregeld in formele zin als de Ad 150 studiepunten omvat vanwege de eigenheid en relevantie voor de arbeidsmarkt met allerlei praktische eenheden, en het resterend bachelorprogramma om die reden toch 120 studiepunten dient te kennen, aldus samen een route van 270 studiepunten opleverend?

Resterende deel apart bezien, inhoudelijk en ook met koppelen van varianten

Het draait eigenlijk simpelweg om de vraag of er mogelijkheden zijn om na te gaan denken over het verzelfstandigen van het resterende bachelordeel op basis het leveren van 'maatwerk'. Het geeft de aanbieders van de Ad-opleidingen de ruimte om meer te differentiëren in de omvang en om daarnaast te bezien of het mogelijk is om in zoveel mogelijk gevallen daarop voort te bouwen om 'de graad Bachelor te behalen' – en dus niet 'in te stromen in een bestaande bacheloropleiding en daar binnen hetzelfde profiel aan de eisen voor de ongedeelde route te voldoen'.

Dit kan ook bijdragen aan het ondersteunen van regionale ontwikkelingen bij de samenwerking tussen het werkveld en de onderwijsinstellingen. De Ad-opleidingen doen dit al nadrukkelijk. Als er mogelijkheden zijn om in het verlengde daarvan duidelijk te onderscheiden bachelortrajecten te positioneren, moeten die kunnen worden aangegrepen.

Tevens kan hierbij een bijzondere differentiatie worden toegepast nl. door te gaan werken met verschillende varianten voor koppels van Ad-opleidingen en bachelortrajecten. Die aanpak kan ook worden gezien als een van de randvoorwaarden om een resterend bachelordeel meer zelfstandig neer te mogen zetten.

Het houdt in dat een Ad-opleiding in een voltijdse of duale vorm is gegoten waarna de student in deeltijd verder studeert voor de Bachelor. Dat is zeker voor mbo'ers een prima optie, mede omdat hiermee wordt voorkomen dat dergelijke studenten meteen na mbo-4 een Ad in deeltijd gaat doen – een variant die niet voor die doelgroep is bedoeld, en dual juist wel.

Voor werkenden is de koppeling van Ad en Bachelor met twee trajecten in deeltijd uiteraard helemaal te zien als een vorm van maatwerk. Daarmee is ook de 2+2-aanpak in formele zin, binnen een regionale setting, te rechtvaardigen.

Ergo...

Het bovenstaande is nadrukkelijk een pleidooi voor het verder nadenken over de mogelijkheden die de Ad biedt voor het flexibiliseren van leerroutes binnen ons hoger onderwijs. Het vasthouden aan allerlei kaders voor het positioneren van opleidingen lijkt wat dit betreft niet langer houdbaar. In diverse andere landen kent men ook allerlei vormen van differentiatie in lengtes van opleidingen, eigenlijk zoiets als wat we nu al zouden kunnen doen met de Ad: minimaal 120 studiepunten. Maar dan moete afgestudeerden niet met alle macht in rigide 'mallen' voor een vervolgetraject worden geduwd.

Het betekent wel dat goed moet worden gekeken naar het gebruik van aantallen studiepunten, maar dan in samenhang met het gebruik van leeruitkomsten die horen bij een niveau en dus graad, conform de eisen die daaraan worden gesteld. Kortom, genoeg denkwerk te doen.